

Bevolkingsgroei

Zal Nederland in de toekomst de bevolkingsgroei moeten stimuleren? Velen zullen dit een dwaze vraag vinden. Tot nu toe neemt de bevolking in het overvolle Nederland immers nog steeds toe. Iedere lagere raming van de bevolkingsomvang door het CBS wordt daarom met vreugde ontvangen. Desondanks ervaren vele landen — m.i. om psychologische redenen — een afname van het aantal inwoners als nadelig. Deel I van de *Derde nota over de ruimtelijke ordening in Nederland* 1) wekt de indruk dat de Nederlandse regering tot deze landen wil behoren. In de paragraaf over het bevolkingsbeleid staat namelijk de volgende zin: „Vooral nog kan worden volstaan met het achterwege laten van maatregelen die een bevolkingsgroei zouden stimuleren” (blz. 120).

Hoe is het mogelijk dat zo'n volstrekt overbodige zin, die slechts twijfels kan oproepen over het bevolkingsbeleid dat de regering-Den Uyl wil gaan voeren, in de *Derde nota* terecht is gekomen. Op blz. 54 staat een zin die ermee te maken kan hebben: „Voorts moeten als criteria gelden dat ook in de eenentwintigste eeuw een maximaal aanvaardbare bevolkingsdichtheid niet wordt overschreden, maar dat anderszijds de bevolkingsstructuur *redelijk* blijft” (cursiveringen L. H.). Deze op zich juiste zin maakt na lezing van het eerste citaat argwanend. Wat wordt er bedoeld met een redelijke bevolkingsstructuur? Slaat die structuur op een leeftijdsopbouw die een daling van de bevolkingsomvang zou kunnen voorkomen of op een leeftijdsopbouw waarbij het welzijn van de bevolking optimaal is gediend?

De *Derde nota* geeft geen duidelijk antwoord op deze vragen. Zij verwijst naar de Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk die zich o.a. bezighoudt met medisch-hygiënische, psychosomatische en ecologische aspecten van de bevolkingsdichtheid en -structuur. De regering verwacht overigens dat deze commissie haar uitsluitsel zal geven over de op lange termijn te volgen koers.

De Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk buigt zich hier nog over, maar heeft reeds een interimrapport 2) gepubliceerd, waaruit de ondertekenaars van de *Derde nota* (9 ministers en 3 staatssecretarissen) nuttige informatie hadden kunnen halen. Het interimrapport maakt duidelijk dat van een voortgezette bevolkingsgroei meer nadelen dan voordelen zijn te verwachten. Hoewel door de daling van de vruchtbaarheid een stationaire bevolking tot de reële mogelijkheden behoort, zal toch nog tientallen jaren op een voortgaande groei moeten worden gerekend. Dit wordt veroorzaakt door de zeer traag verlopende demografische processen. Willen wij een constante bevolkingsomvang op een

eerder tijdstip bereiken dan volgens een autonome ontwikkeling verwacht wordt, dan zal de overheid actief moeten ingrijpen.

De Staatscommissie heeft (nog) niet aangegeven hoe de overheid zou kunnen ingrijpen. Bij het formuleren van enkele aanbevelingen blijken er twee stromingen in de commissie te bestaan. Enkele leden zijn van mening dat Nederland nu reeds overbevolkt is. Zij vrezen bovendien dat de overbevolking zal toenemen. Vandaar dat volgens hen onverwijld naar een vermindering van het aantal inwoners moet worden gestreefd. Zij vinden zelfs dat door een „demografische nul-groei” — ook al zou die op korte termijn worden bereikt — de Nederlandse bevolking op een te hoog niveau zal worden gestabiliseerd. De meerderheid van de Staatscommissie acht de tijd nog niet rijp voor een dergelijke uitspraak, te meer daar er geen enkel redelijk beleidsinstrument denkbaar is waarmee een drastische vermindering van het aantal inwoners kan worden bereikt.

Ik kan mij niet voorstellen dat de samenstellers van de *Derde nota* geen kennis hebben genomen van het interimrapport van de Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk. Het zou jammer zijn als moet worden vastgesteld dat zij nog geen mening over dit rapport willen geven omdat de Staatscommissie pas in 1975 haar eindverslag zal publiceren. De Staatscommissie heeft m.i. reeds duidelijk aangegeven dat een voortzetting van de bevolkingsgroei nadelig is. Het doen van enkele aanbevelingen en het duidelijk etaleren van een verdeelheid binnen de commissie nopen m.i. tot de conclusie dat een antwoord van de regering niet onwelkom zou zijn.

Welnu, dat antwoord wordt niet in de *Derde nota* gegeven, hoe geschikt zij daarvoor ook is. De *Derde nota* verwijst, zoals gezegd, naar de Staatscommissie en bevat de reeds geciteerde overbodige en verwarrend stichtende zin. Misschien is deze zin een „slip of the pen” of een ongelukkige formulering. Zo niet dan moet het als een gelukkige omstandigheid worden beschouwd dat dit eerste deel van de *Derde nota* een oriënteringsnota is die nog ter discussie staat 3).

L. Hoffman

1) *Oriënteringsnota Ruimtelijke Ordening, Derde nota over de ruimtelijke ordening in Nederland*, deel I, Den Haag, december 1973.

2) Staatscommissie Bevolkingsvraagstuk, *Bevolkingsvraagstuk, Interimrapport 1973*, Den Haag, oktober 1973.

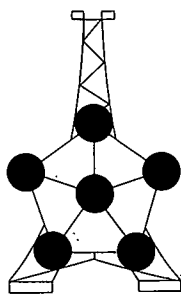
3) Met het bovenstaande is uiteraard geen oordeel over het rapport in zijn geheel gegeven.

Inhoud

<i>Drs. L. Hoffman:</i> Bevolkingsgroei	61
Column Kondratieff, door <i>Drs. W. Siddré</i>	63
<i>Prof. Dr. J. van Ginderachter:</i> De regionale politiek van de Europese Gemeenschappen	64
Notitie Welke federatie?, door <i>Prof. Dr. W. Albeda</i>	68
<i>Prof. Dr. N. H. Douben:</i> Inkomensnivellering volgens economen	69
Energie-kroniek Energie en koffiedik, door <i>Dr. A. A. de Boer</i>	71
Maatschappijspiegel Sociale planning en crisisbeheersing, door <i>Drs. H. J. van de Braak</i> ..	72
Fisconomie Onroerend-goedbelastingen in internationaal verband, door <i>Prof. Dr. J. H. Christiaanse</i>	74
Boekennieuws	76
Mededeling	77

Energie . . .

zie blz. 71

is een brandend probleem. **ESB** gaat er dan ook een speciale rubriek aan wijden.

ESB, actuele achtergrondinformatie, iedere week weer.

Voor abonnementen: tel. (010) 14 55 11, toestel 3701

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos, R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers, P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck, A. de Wit.
Redacteur-secretaris: L. Hoffman.
Redactie-medewerker: W. D. Franckena.

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016; kopij voor de redactie: postbus 4224.
Tel. (010) 14 55 11, toestel 3701.
Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud, getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementprijs: f. 83,20 per kalenderjaar (incl. 4% BTW); studenten f. 52 (incl. 4% BTW), franco per post voor Nederland, België, Luxemburg, overzeese rijkdelen (zeepost).

Betaling: Abonnementen en contributies (na ontvangst van stortings/giro-acceptkaart) op girorekeningno. 122945 t.n.v. Economisch Statistische Berichten te Rotterdam.

Losse nummers: Prijs van dit nummer f. 2,50 (incl. 4% BTW en portokosten). Bestellingen van losse nummers uitsluitend door overmaking van de hierboven vermelde prijs op girorekeningno. 8408 t.n.v. Stichting het Nederlands Economisch Instituut te Rotterdam met vermelding van datum en nummer van het gewenste exemplaar. Abonnementen kunnen ingaan op elke gewenste datum, maar slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Advertenties: B. V. Koninklijke Drukkerijen Roelants - Schiedam Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Stichting
Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016; tel. (010) 14 55 11.

Onderzoekafdelingen:

Balanced International Growth

Bedrijfs-Economisch Onderzoek

Economisch-Sociologisch Onderzoek

Economisch-Technisch Onderzoek

Vestigingspatronen

Macro-Economisch Onderzoek

Projectstudies Ontwikkelingslanden

Regionaal Onderzoek

Statistisch-Mathematisch Onderzoek

Transport-Economisch Onderzoek

Kondratieff

Le Nouvel Observateur is een aantrekkelijk weekblad; iedere week staat er wel iets in dat het overdenken waard is. Zo ook in het nummer van 7 tot 13 januari. Michel Bosquet bespreekt, in zeer kort bestek, „Ce qui va changer” in vijf punten. In deze column zal aan één van deze punten, de toekomst, aandacht worden besteed. Volgens Bosquet beweren een aantal economen sinds de zomer van 1973, dat „nous sommes entrés dans un cycle descendant de longue durée”. Uit zijn artikel blijkt overigens niet welke economen Bosquet citeert. Na dit korte citaat stelt Bosquet met typisch journalistiek aplomb, dat er slechts één reden aanwijsbaar is voor deze dalende golf. Deze reden is dat de investeringen in vaste activa de laatste 20 jaar zo sterk toegenomen zijn dat het zo langzamerhand moeilijk is geworden om het rendement van deze investeringen op peil te houden. Hij vervolgt dan: om de winstgevendheid van de investeringen niet te veel gevaar te laten lopen moet een gedeelte van het geaccumuleerde kapitaal vernietigd worden. Deze forse taal zet je wel aan het denken.

De lange golf is een bijzonder ding. Oudere generaties economen leerden van Schumpeter, dat er drie soorten golfbewegingen zijn: de kitchins, juglars en kondratieffs. De kitchins hebben betrekking op bewegingen van voorraden; zo'n golf duurt ongeveer 40 maanden; de juglars zijn golven van 8 à 10 jaar en worden veroorzaakt door bewegingen van de investeringen in vaste activa; de kondratieffs, tenslotte, bestrijken perioden van 45 à 60 jaar. Een kondratieff is voor Schumpeter „but a name for a certain set of facts: a certain long time behaviour of the price level, the interest rate, employment level...”. Deze indeling van Schumpeter is nooit geheel en al gemeengoed geworden. Tinbergen,

merkt in *Economische Bewegingsleer* (1942) over de kondratieffs op: „Het vraagstuk van de lange golven der conjunctuur behoort nog tot de gebieden waarop de wetenschappelijke energie zich kan richten”. Hij wijst er ondertussen op, dat ook de Nederlander S. de Wolff de hypothese van het bestaan van lange golven onderzocht heeft (het zgn. echo-beginsel); Kondratieff zelf verwees in zijn beroemd geworden artikel van 1926 ook naar het werk van De Wolff, dat gepubliceerd werd in *Der Lebendige Marxismus*, een bundel ter ere van de 70ste verjaardag van Kautsky.

In de Nederlandse literatuur komt de kondratieff weer te voorschijn in Witteveens *Structuur en Conjunctuur*. Hij beschouwt de achtereenvolgende fasen van de lange golf als perioden van relatieve kapitaalschaarste en relatieve kapitaalovervloed. De periode van 1900-1930 is een periode van kapitaalgebrek; na 1930 begint een periode van kapitaalovervloed, weer gevolgd door een periode van structurele kapitaalschaarste na de tweede wereldoorlog. Hij voorspelde in 1952 dat de periode van kapitaalschaarste zou aanhouden tot de jaren zeventig. Witteveen gaf overigens ook toe, dat de gehele lange golf een onzekere zaak is. Krijgt Witteveen intussen gelijk? Bevinden wij ons vanaf het begin van de jaren zeventig in de dalende fase van de lange golf, gekenmerkt door lagere groeivoeten van het reële nationale inkomen en lagere rentestanden?

Zimmerman (*ESB*, 9 september 1953) heeft in ieder geval geen gelijk gekregen dat de dalende fase van de

lange golf reeds in het begin van de jaren vijftig zou beginnen. Witteveens prognose daarentegen maakt vooralsnog een kans om te worden gerealiseerd.

Recente uitspraken van Nederlandse economen over de dalende fase van de lange golf zijn, voor zover ik dat heb kunnen nagaan, nogal schaars. De voormalige secretaris-generaal van het Ministerie van Economische Zaken, Drs. G. Brouwers, kwam in *ESB* van 5 januari 1972 tot de conclusie dat de fut uit de groei is. Hij voorspelde toen langere recessies en lagere groeipercentages. Professor Van Berkum — één van de auteurs van een Elsevier-brochure, getiteld *Is Onze Economie Ziek, Zwak of Misselijk* — geeft een grafische voorstelling van de koersen van de 2½ en 3½% Nationale Schuld zonder vastgestelde looptijd. De ontwikkeling van het rendement in de laatste 150 jaar loopt parallel met de kondratieff. Maar Van Berkum is ook erg voorzichtig; op de vraag of er in het begin van de jaren zeventig een ombuiging van de opwaartse trend komt, weet Van Berkum het antwoord niet. Hij stelt: „Je kunt de lijnen wel apodictisch doortrekken, maar voor de toekomst bestaat er geen enkele wetenschappelijke verificatiebasis”.

Keren wij nu terug naar de eerder genoemde Franse journalist, dan moeten wij ons toch wel afvragen of zijn bewering, dat er sprake is van een bewust afbreken van de kapitaal-goederenvoorraad wel waar is. Deze uitspraak lijkt mij toch wel wat al te boud. Ook zal er nog veel onderzoek moeten plaatsvinden alvorens vastgesteld kan worden dat wij ons inderdaad op een lange golfbeweging naar beneden bevinden. In dit verband is het nuttig erop te wijzen, dat zeer onlangs de kondratieff opnieuw onderzocht werd door Helmstädter I): Hij onderzocht met behulp van een neo-klassiek groei-model structurele economische bewegingen. Helaas kan uit zijn studie niet worden opgemaakt of in de toekomst de „Gesetz des tendentiellen Falls der Profitrate” actueel zal worden.

W. Sidré

1) The Long Run Movement of the Capital-Output Ratio and of Labour's Share Models of Economic Growth, eds. Mirrlees en Stern, MacMillan, 1973.

De regionale politiek van de Europese Gemeenschappen

PROF. DR. J. VAN GINDERACHTER

Prof. Dr. J. van Ginderachter, afdelingschef bij de Europese Commissie, motiveert in dit artikel, à titre personnel, een regionaal beleid op het niveau van de Europese Gemeenschappen. Na een beschrijving van de regionale onevenwichtigheden, analyseert hij de voorstellen van de Europese Commissie, die dezer dagen tot een besluit van de Europese Ministerraad hadden moeten leiden. Hoewel de EG-top van Kopenhagen van 14 en 15 december 1973 nogmaals had bevestigd dat het Europees Regionaal Ontwikkelingsfonds, zoals gepland, op 1 januari 1974 in werking zou treden, kon de ministerraad van 17 en 18 december niet tot een akkoord komen. Knelpunten zijn en blijven het niveau en de verdeling van de gelden van het fonds. Ook de raad van 14 en 15 januari jl. kon de Gordiaanse knoop niet ontwarren. Een nieuwe, extra raadszitting hierover is op 30 januari a.s. gepland.

Het regionale beleid van de EG werd in beginsel vastgelegd op de topconferentie van Parijs van 19 tot 21 oktober 1972. Het werd gezien als een noodzakelijk complement voor de verwezenlijking van de economische en monetaire unie. Deze zou inderdaad niet tot stand kunnen komen, indien geen maatregelen zouden worden genomen om een eind te maken aan de structurele onevenwichtigheden in de nationale huishoudingen van de lidstaten. Deze huishoudingen moeten in hun functionering zodanig op elkaar worden afgestemd dat een duurzame wederzijdse wisselkoers met volledige convertibiliteit, m.a.w. een monetaire unie, mogelijk wordt.

Om dit doel te bereiken wordt een hechte coördinatie van het regionaal beleid tussen de lidstaten nagestreefd en een regionaal ontwikkelingsfonds opgericht, waarvan de tussenkomsten, samen met de bestaande nationale steunmaatregelen, deze regionale onevenwichtigheden moeten kunnen bestrijden, die een gevaar vormen voor een economische en monetaire unie. De staats- en regeringshoofden hadden te Parijs deze onevenwichtige situaties aangeduid, als zijnde met name deze welke voortvloeien uit een overwicht van de landbouwsector, uit industriële mutaties en uit structurele „ondertewerkstelling”.

Op basis van deze beginselen heeft de Commissie bij de Raad een reeks voorstellen ingediend, die eind 1973 hadden moeten uitmonden in een reeks beschikkingen en verordeningen, die de definitieve start zouden geven aan een gemeenschappelijk regionaal beleid.

Motivering van een regionaal beleid van de EG

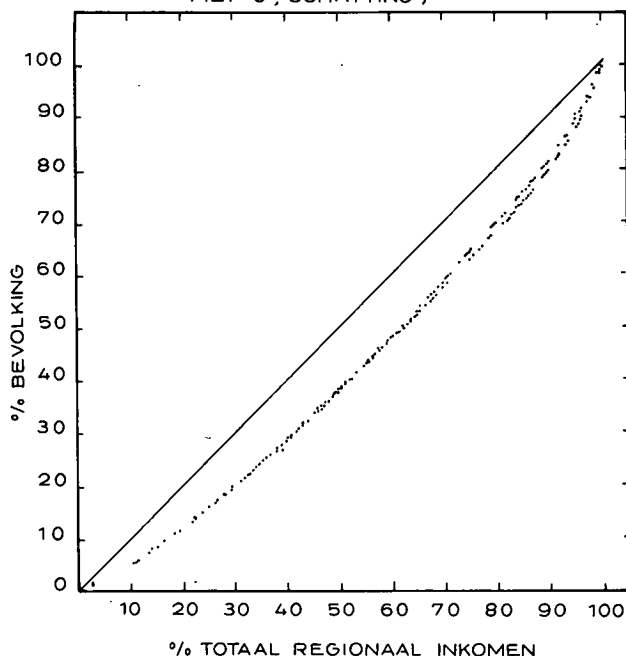
Op de sociale en politieke motivering voor een regionaal beleid van de EG, hoe belangrijk ook, wordt hier niet in-

gegaan. Dat het gemiddelde inkomen per hoofd in Zuid-Italië en in een groot deel van Ierland slechts de helft bedraagt van het gemiddelde inkomen per hoofd in de EG en slechts eenderde van de rijkste regio's in de Gemeenschap roept onmiddellijk argumenten op van sociale rechtvaardigheid, billijke verdeling van de welvaart en politieke solidariteit, opdat alle gewesten van de EG in de gemeenschappelijke markt zouden worden geïntegreerd.

Zolang echter de EG slechts een tolunie vormde, was een gemeenschappelijk regionaal beleid, van strikt economisch standpunt uit bekeken niet noodzakelijk, omdat structurele onevenwichtigheden m.a.w. blijvende verschillen in produktiviteitsniveaus steeds door wisselkoersaanpassingen konden worden opgevangen. Wanneer de economische en monetaire unie op 31 december 1980, zoals gepland, een realiteit zal zijn geworden, is een dergelijke operatie niet meer mogelijk, evenmin trouwens als de andere klassieke maatregelen zoals invoerheffingen, kwantitatieve beperkingen, uitvoersubsidies enz. Het is dus wel degelijk noodzakelijk dat van nu af aan tegen deze structurele onevenwichtigheden maatregelen worden genomen.

Het verleden heeft immers aangetoond dat na 15 jaar gemeenschappelijke markt de relatieve inkomenspositie van de verschillende regio's in de EG praktisch onveranderd is gebleven (zie figuur 1), en dit niettegenstaande een steeds

Figuur 1. LORENTZ - CURVE
(98 REGIO'S VAN DE EG
MET 6; SCHATTING)

grotere inspanning van de lidstaten ten voordele van hun minder ontwikkelde gebieden. De relatieve positie van de produktiestructuur van de verschillende regio's is vermoedelijk zelfs verslechterd. Er valt dus blijkbaar niet te rekenen op de goede werking van het marktmechanisme om tot een betere geografische spreiding van de produktie te komen, ook al beginnen de kosten van de overconcentratie van sommige regio's toch wel enige invloed uit te oefenen op de nieuwe industriële vestigingen; in enkele landen bestaan trouwens overheidsmaatregelen om overconcentratie tegen te gaan.

Mede om de economische groei op termijn in stand te houden, is overheidsingrijpen dus noodzakelijk om in het marktmechanisme de nodige correcties aan te brengen. Deze zijn de infrastructuur en de steunmaatregelen van de bedrijfsinvesteringen in de ontwikkelingsgewesten en de investeringsheffing in de concentratiegebieden, waarbij, in beide gevallen, de marginale sociale kosten gelijk moeten zijn aan het marginale sociale nut.

Hierbij belanden we dan in de nu klassiek geworden motivering van het regionale beleid in het algemeen: een efficiënter gebruik van de bestaande produktiefactoren. Nu is de factor kapitaal meestal veel mobieler dan de factor arbeid, die aan allerlei traagheden onderhevig is. De slogan „breng het kapitaal naar de arbeid” heeft dus wel enige reële inhoud, ook vanuit macro-economisch standpunt gezien.

Deze motivering geldt uiteraard ook voor de EG, en in nog ruimere mate dan voor een nationale markt, omdat een reallocatie van de produktiefactoren op een nog grotere schaal kan worden doorgevoerd. Het basisargument behoudt zijn zelfde inhoud, maar krijgt een grotere dimensie. In een grotere markt komen economische mutaties sneller te voorschijn en op grotere schaal. Overheidsingrijpen, dat erop is gericht deze veranderingen op harmonische wijze te laten gebeuren, moet dan ook op een grotere schaal gebeuren. Dit vergt apriori geen tussenkomst van de EG, tenzij dan — langs negatieve zijde, wat ook is gebeurd — om ervoor te waken dat de staats tussenkomst binnen bepaalde normen zou worden gehouden om concurrentievervalsing te voorkomen.

De specifieke motivering echter — op economisch gebied — voor een regionaal beleid op EG-niveau is af te leiden uit de economische en monetaire unie. Een monetaire unie met één enkele munt, of, wat technisch op hetzelfde neerkomt, met vaste niet-aanpasbare wederzijdse wisselkoersen en permanente convertibiliteit, kan immers slechts stand houden wanneer de lidstaten van de unie een wederkerig structureel evenwicht op hun betalingsbalans handhaven.

De structuur van hun economie moet dus zodanig worden aangepast dat, rekening houdend met hun relatieve factorvoordelen, en met een gegeven wisselkoers de macro-economische produktiviteit van arbeid en kapitaal ongeveer dezelfde is in alle landen die deel uitmaken van de unie. De aanpassing van de produktiestructuur gaat hoofdzakelijk via de regionale politiek, die de localisatiefactoren zodanig beïnvloedt, dat, rekening houdend met de noodzakelijke specialisatie en schaafeffecten, iedere regio een gelijke ontwikkelingskans krijgt, m.a.w. dat de werkelijke relatieve concurrentieposities van de regio's worden hersteld.

Dit is op de eerste plaats de taak van de nationale regeringen, in het kader van een gecoördineerd regionaal beleid t.o.v. de andere lidstaten. In de mate echter dat een lidstaat, economisch gezien, niet de nodige (o.m. budgettaire) middelen kan opbrengen om deze herstructurering van zijn economie binnen een gestelde termijn door te voeren, moet de Gemeenschap maar bijspringen. Hoe sneller immers die structurele aanpassing plaatsvindt, hoe vlugger ook de economische en monetaire unie — die de EG zich als doel stelt voor dit decennium — tot stand zal kunnen komen.

Het is dus apriori niet noodzakelijk — gezien vanuit zuiver economisch standpunt — dat alle landen van de EG van het op te richten regionaal ontwikkelingsfonds zouden profiteren. Het gekende „principe du juste retour” is hier

derhalve per definitie uit den boze. Het regionale beleid van elke lidstaat dient echter in een gemeenschappelijke dimensie met dat van de andere lidstaten te worden gecoördineerd. Hierbij kunnen dan de gelden van het fonds als financiële hefboom worden aangewend.

Politiek gezien nochtans dienen alle lidstaten van de EG op het gemeenschappelijke fonds beroep te kunnen doen. Het zal de taak van de gemeenschappelijke instellingen, en van de Commissie in het bijzonder, zijn er voor te waken dat de gelden volgens de omvang en de intensiteit van de relatieve behoeften worden verdeeld, en dit, zonder dat apriori een quota-systeem wordt ingevoerd.

Samenvattend kan worden gesteld dat een goede functionering van de economische en monetaire unie wordt gewaarborgd door het monetaire fonds, dat onevenwichtigheden op korte termijn moet opvangen, en door het regionale fonds dat onevenwichtigheden op lange termijn dient op te vangen. Dank zij deze twee instrumenten zal een duurzaam wederzijds evenwicht op de betalingsbalans tussen de lidstaten onderling mogelijk worden gemaakt.

De bestaande regionale onevenwichtigheden

Hoewel in het licht van voorgaande redenering alleen de relatieve regionale onevenwichtigheden, die hun weerslag hebben op de betalingsbalans van het land, van enig belang zijn, worden deze onevenwichtigheden meestal in absolute termen en met betrekking tot bepaalde regionen in de EG geanalyseerd. De kengetallen die hierbij worden gebruikt zijn onder meer: inkomen, migratie en werkloosheid. De cijfergegevens zijn niet altijd voor 100% betrouwbaar en zeker niet volledig vergelijkbaar tussen de verschillende lidstaten. Toch is de economische analyse als geheel vrij gemakkelijk 1); moeilijker is het natuurlijk in deze omstandigheden wanneer tot een juridische afbakening van de regio's moet worden overgegaan (cf. infra).

De verschillen in *inkomen* per hoofd tussen de regio's van de EG zijn vrij groot (zie figuur 2). Het bruto binnenlandse produkt per hoofd tegen factorkosten varieerde in 1971 van index 53 voor Ierland tot 125 voor Duitsland; het gemiddelde van de EG is gesteld op 100. De regio's Molise in Zuid-Italië en Donegal in West-Ierland haalden slechts 36 en 39, terwijl de Parijse regio 180 liet afdrucken. Ook indien monetaire inkomens niet volledig vergelijkbaar zijn indien zij niet tegenover monetaire uitgaven worden gesteld, is het toch duidelijk dat het inkomensverschil tussen rijke en arme regio's in de EG zeer groot is en in ieder geval veel groter dan binnen één land. Deze situatie wijst ook op een zeer groot verschil in produktiestructuur en in produktiviteit.

Het *migratiesaldo* beliep in de laatste jaren ongeveer 1% per jaar van de bevolking in Zuid-Italië en in Ierland. Tussen 1960 en 1970 beliep het netto migratie-saldo voor Zuid-Italië 2,1 mln. personen; voor Ierland 19.000 in de periode 1961-66.

Structurele *werkloosheid* is belangrijk in Zuid-Italië (8%), Ierland (5%), de ontwikkelingszones van Groot-Brittannië (4%) en in sommige regio's in Denemarken en België.

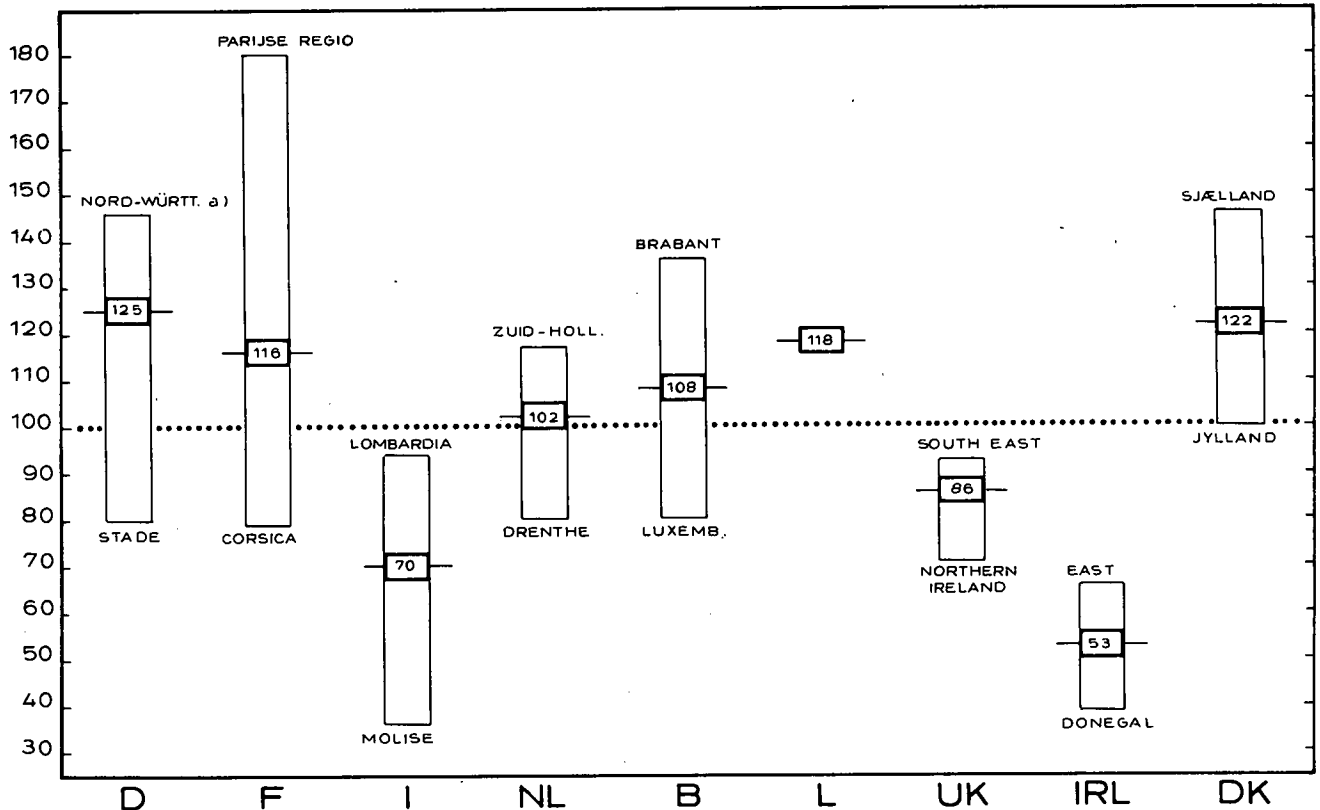
In de benadering van de regionale problematiek dient ook nog een onderscheid te worden gemaakt tussen landbouwgebieden en industriegebieden. Indien men de *landbouwgebieden* 2) definieert als zijnde die regio's waar meer dan 20% van de actieve bevolking werkzaam is in de land-

1) Zie: CEE, *De Regionale Ontwikkeling in de Gemeenschap, Analytische bilan*, 1971; CEE, *Rapport inzake de regionale problemen in de uitgebreide Gemeenschap*, Doc. (73) 550 def. van 3 mei 1973).

2) Voor de juridische afbakening van deze regionen werd een andere drempel samen met andere criteria aangewend (cf. infra)

Figuur 2.

REGIONALE DISPARITEITEN IN DE EG (BRUTO BINNENLANDS PRODUKT PER HOOFD; EG 1971 = 100; SCHATTING)

a) Hamburg en Bremen uitgezonderd

bouwsector, dan verzamelt men ongeveer 45% van de oppervlakte van de EG en 20% van de bevolking. In totaal wonen ongeveer 5,4 mln. landbouwers in deze streken, of ca. 50% van de actieve landbouwbevolking van de EG.

Indien men de *industriegebieden* 2) met mogelijke problemen definieert als zijnde de gebieden waar de mijnbouw en de textielsector meer dan 10% van de industriële werkgelegenheid vertegenwoordigen, dan verzamelt men meer dan 10% van de bevolking van de EG. In totaal wonen ongeveer 1,8 mln. mijnwerkers en textielarbeiders in deze streken.

In economische termen kan dus worden gesteld dat de structurele onevenwichtigheden ongeveer eenderde van de EG-bevolking betreffen, waarvan ca. tweederde in de categorie van de landbouwmutaties zijn onder te brengen.

Het fundamentele probleem nu is niet in een tijdspanne van 10 jaar zoveel bijkomende werkgelegenheid te creëren. Men kan er immers op rekenen dat bij een voortdurende economische groei van ca. 5% per jaar de nodige collectieve en privé investeringen wel zullen worden gerealiseerd en dus ook de nodige werkgelegenheid; indien tenminste het probleem van de bevoorrading in energie (en desgevallend ook in andere grondstoffen) wordt opgelost. Het probleem is hoe deze investeringen, die toch zullen worden gerealiseerd, te oriënteren naar de ontwikkelingsgewesten van de EG, altijd met het oog op het wegwerken van die structurele onevenwichtigheden, die het verwezenlijken van de economische en monetaire unie in de weg staan.

De voorstellen van de Commissie

In haar rapport over de regionale problemen in de verrijmde Gemeenschap van 3 mei 1973 (Doc. COM(73) 550) had de Commissie reeds enkele ideeën over het te voeren regionaal beleid naar voren gebracht. De formele voorstellen

heeft zij geformuleerd op 25 juli 1973 en 10 oktober 1973 3).

Enerzijds wordt voorgesteld een *comité voor regionaal beleid* op te richten. Dit comité zal de coördinatie van het regionale beleid der lidstaten mogelijk dienen te maken. Het bestaat uit twee vertegenwoordigers van elk der lidstaten en van de Commissie en een waarnemer van de Europese Investeringsbank. Het wordt voorgezeten door een vertegenwoordiger van een lidstaat; het secretariaat wordt waargenomen door de diensten van de Commissie. Het comité kan de mening van de betrokken regionale kringen en de vakbonds- en beroepsorganisaties inwinnen.

Meer in detail bezien heeft het comité tot taak met name te bestuderen:

- de doelstellingen, de middelen, de methodes en de ervaring van de lidstaten op het gebied van het regionale beleid, daarbij rekening houdend met de andere vormen van beleid van de Gemeenschap;
- op permanente wijze, de ontwikkeling van de economische en sociale toestand in de onderscheidene regio's van de Gemeenschap;
- de ontwikkelingsprogramma's of specifieke ontwikkelingsdoelstellingen welke door de lidstaten worden voorgelegd, in het bijzonder voor de regio's bedoeld in artikel 3 van Verordening van de Raad tot oprichting van een Europees regionaal ontwikkelingsfonds;
- de financiële middelen die de lidstaten en de Gemeenschap voornemens zijn over een meerjarige periode be-

3) Doc. COM (73) 1170, 1171, 1218 van 25 juli 1973 en 1750 en 1751 van 10 oktober 1973. Zie ook Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen nr. C 86 van 16 oktober 1973 en nr. C. 106 van 6 december 1973.

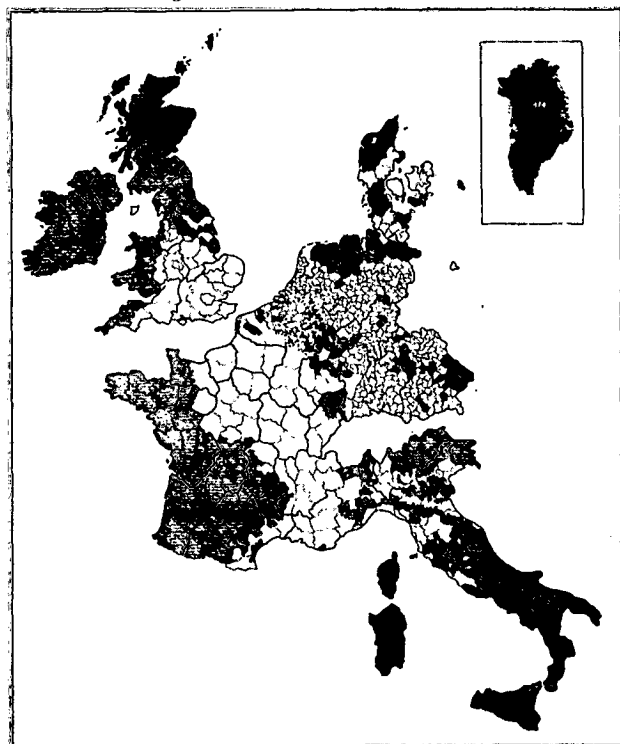
- schikbaar te stellen voor acties inzake regionale ontwikkeling;
- e. de repercussies welke de financiële instrumenten van de Gemeenschap op regionaal niveau hebben;
  - f. de gecoördineerde toepassing van de actiemiddelen van de Gemeenschap en die van de lidstaten ten einde de verwezenlijking van de programma's of specifieke doelstellingen te vergemakkelijken;
  - g. de steunregelingen die een regionale strekking of een regionaal effect hebben;
  - h. de afremmingsmaatregelen in de regio's met sterke concentratie van economische bedrijvigheid;
  - i. het geven van betere voorlichting aan de publieke en particuliere investeerders met het oog op de regionale ontwikkeling.

Anderzijds wordt de oprichting voorgesteld van een *Europees regionaal ontwikkelingsfonds*, dat in de eerstkomende drie jaren over een bedrag van 2,25 mrd. rekenen-heden (re) zou beschikken: 0,5 mrd. in 1974; 0,75 mrd. in 1975 en 1,0 mrd. re in 1976-4).

De lijst van de regio's en zones waarover het Fonds steun mag verlenen wordt op voorstel van de Commissie door de Raad met eenparigheid van stemmen vastgesteld. Zij dienen te worden gekozen uit de gebieden:

1. a. die in aanmerking komen voor de nationale steunmaatregelen met regionale strekking;
- b. en waarvan het bruto binnenlands produkt lager is dan het EG-gemiddelde (2.420 r.e. in 1971);
2. en rekening houdend met volgende criteria:
  - a. een sterke afhankelijkheid van de werkgelegenheid in de landbouwsector:
    - de in de landbouw tewerkgestelde beroepsbevolking moet boven het EG-gemiddelde liggen (9,8% in 1971);
    - de in de industrie tewerkgestelde beroepsbevolking moet onder het EG-gemiddelde liggen (43,9% in 1971);
  - b. een sterke afhankelijkheid van de werkgelegenheid in

Regio's die, volgens het voorstel van de commissie, van de steun van het Europees Regionaal Ontwikkelingsfonds zouden kunnen genieten

- industriële sectoren die een periode van teruggang doormaken:
- de in de kolenmijnen en textielindustrie tewerkgestelde beroepsbevolking moet meer dan 20% van de totale werkgelegenheid vertegenwoordigen;
  - bovendien moet er:
    - hetzij een werkloosheid zijn geconstateerd van minstens 2% over verscheidene jaren;
    - hetzij een negatief migratiesaldo zijn geregistreerd over een langere periode;
- c. structurele ondertewerkstelling d.w.z.:
- ofwel tegelijkertijd:
    - een werkloosheidscijfer dat gedurende verscheidene jaren tenminste 20% hoger lag dan het nationaal gemiddelde en dat minstens 3,5% bedroeg;
    - een negatief migratiesaldo van 1% over een langere periode;
  - ofwel een bruto produkt per inwoner van maximum 50% van het EG-gemiddelde.

Ter afbakening van deze regio's en zones werden in principe alleen territoriale eenheden van tenminste 100.000 inwoners en 500 km² weerhouden. Voor de industriegebieden (2b) werd bovendien als regel gesteld dat het werknemersbestand in de twee betrokken sectoren per regio of zone minstens 5.000 eenheden diende te omvatten.

De op grond van deze criteria uitgewerkte kaart is hier afgedrukt. De landbouwgebieden (2a) vertegenwoordigen ca. 70% van de bevolking van de weerhouden regio's en zones. Per land en t.o.v. de EG als gebied ziet de verdeling van de bevolking van de aangeduide gebieden in het voorstel van de Commissie eruit zoals in tabel 1 is aangegeven.

Tabel 1. Verdeling van de bevolking van de gebieden die volgens het voorstel van de commissie in aanmerking kunnen komen voor steun van het Europees Regionaal Ontwikkelingsfonds

	(% t.o.v. de totale bevolking)	
	Nationaal	EG
België	17%	2%
Denemarken	32%	2%
Duitsland	12%	9%
Frankrijk	33%	21%
Italië	51%	35%
Ierland	100%	4%
Luxemburg	11%	1%
Nederland	15%	2%
Vereinigd Koninkrijk	36%	25%
EG	32%	100%

In deze gebieden kan het Fonds deelnemen in de financiering van investeringen in:

- industriële of dienstverlenende activiteiten die van de nationale steun genieten ten belope van maximum 15% van de investeringskosten, maar met een maximum van 50% van de nationale steun;
- infrastructuurvoorzieningen die nodig zijn voor de ontwikkeling van industriële en dienstverlenende activiteiten, tot een maximum van 30% van de door de overheid gedane uitgaven.

In deze investeringstypen wordt een onderscheid gemaakt tussen zogenaamde „kleine” en „grote” projecten:

- voor kleine projecten (minder dan 10 mln. r.e. voor privé-investeringen; minder dan 20 mln. r.e. voor infrastructuurinvesteringen) worden de aanvragen bij de Commissie ingediend wanneer de lidstaat reeds een beslissing heeft genomen over de te verlenen steun; de voor elke regio gegroepede aanvragen worden samen met

4) Voor 1973 bedroeg het budget van de EG 4,25 mrd. r.e., waarvan bijna 4 mrd. voor het landbouwfonds; 1 r.e. = f 3,35505.

welke federatie?

De federatie der drie vakcentrales gaat (voorshands?) niet door. Bij NKV en NVV bestaan zulke grote bezwaren tegen het door het CNV gevraagde recht op vooroverleg van zijn vertegenwoordigers in het Federatiebestuur, dat zij daar een breekpunt van hebben gemaakt. Dit is een onverwacht, maar ook onverklaarbaar verloop van discussies, die na vele problemen eindelijk succes leken te hebben. Het is onverwacht, want de beide andere vakcentrales wisten welke voorwaarden het CNV zou stellen en altijd gesteld heeft. Het is ook onverklaarbaar. Waarom zou men het onschuldige vooroverleg van een minderheid binnen het federatiebestuur niet kunnen tolereren? Waarom heeft men niet een klein beetje rekening gehouden met de praktijk, die voor overleg, anders dan over zeer principiële zaken (en dan is het er toch) vrijwel onmogelijk en onuitvoerbaar zou maken? Ik ben geneigd de vraag te stellen of het wel echt ging om het vooroverleg. In wezen moet er meer zijn. Wat dan wel?

Zie ik het goed, dan is het van het begin af aan gegaan om de vraag: wat voor een federatie willen de drie vakcentrales in Nederland eigenlijk maken? In principe zijn er twee uitersten:

1. De Eenheidsvakbeweging. In deze conceptie gaat men er vanuit, dat „werknemers in laatste instantie, ongeacht hun geloof, politieke richting enz., dezelfde

belangen hebben, en hetzelfde beleid wensen”. Hoewel in deze conceptie de vakbeweging vooral gezien wordt als een belangenorganisatie, zien vele voorstanders ervan een logische lijn tussen vakbeweging en socialistische (of tenminste progressieve) politiek. Het verzet tegen de „eigen identiteit” en het pleidooi voor het stembusadvies komen uit dezelfde hoek.

2. Het tweede uiterste is dat van de brede federatie, waarin de drie stromingen der Nederlandse vakcentrales samenkomen, om samen, elk met de eigen inbreng (waarvan men over en weer de wezenlijke waarde erkent) een nieuw begin te maken.

Het is deze laatste federatie, waar het CNV altijd, en naar mijn gevoel terecht, voor heeft gepleit. Het is deze federatie, die, als ik het goed zie, de beide grotere vakcentrales NVV en NKV afwijzen.

Het is een wonderlijke gedachtenkronkel die leidt tot de opvatting, dat een éénpartij-staat gevaarlijk, maar een éénheidsvakbeweging vanzelfsprekend is. „De” werknemer bestaat evenmin als de staatsburger en „het” werknemersbelang is een bijna net zo vaag begrip als het gemeenschappelijk ideaal van de werknemers. Juist daarom verdient een federatie, waarin de drie herkenbaar zijn en blijven, de voorkeur boven één, waarin de drie na een kortere of langere overgangperiode zonder merkbare sporen oplossen, en Nederland een grote federatie krijgt naar het model der Duitse LGB.

W. Albeda

een aantal gegevens aan het begin van elk kwartaal ingediend; op grond van deze gegevens en na advies van het comité van het fonds — organisme waarin de vertegenwoordigers van de lidstaten zetelen — stelt de Commissie een deelnemingspercentage van het Fonds voor alle gegroepeerde investeringen vast;

- voor grote projecten (respectievelijk meer dan 10 mln. of 20 mln. r.e.) kan de aanvraag door de lidstaat reeds worden ingediend voordat hijzelf een beslissing ter zake heeft genomen; de Commissie neemt dan, na raadpleging van het Comité voor regionaal beleid, een individuele beslissing.

De verlening van steun uit het fonds wordt afhankelijk gesteld van een aantal voorwaarden met name dat het project moet bijdragen tot de economische ontwikkeling van de regio en dat de geplande investering past in het raam van ontwikkelingsprogramma's of -doeleinden. Inderdaad om een zo rationeel mogelijk gebruik van alle publieke gelden te waarborgen, heeft de Commissie de lidstaten voorgesteld ontwikkelingsprogramma's op te stellen, waarbij echter tot 31 december 1975 desnoods vrede wordt genomen met ontwikkelingsdoeleinden.

Dit beknopt overzicht van de voorstellen van de Commissie inzake regionaal beleid zou echter onvolledig zijn, indien geen melding werd gemaakt van het voorstel van 14 mei 1971, waarbij een deel van de gelden van het landbouwfonds (sectie oriëntatie) hetzij 50 mln. r.e. per jaar, zouden worden aangewend voor het creëren van werkgelegenheid in de prioritaire landbouwgebieden van de Gemeenschap (2a). Voor elke arbeidsplaats die door een ex-landbouwer wordt bezet, wordt de ondernemer een eenmalige premie uitbetaald van 1.500 r.e. Dit voorstel dient door de Raad samen met de voorgaande te worden behandeld.

Tenslotte dienen nog te worden vermeld de principes over de coördinatie van de algemene steunmaatregelen met regionale strekking. Een eerste resolutie van de Raad ter zake werd aangenomen op 20 oktober 1971 5). Hierbij werd

in de centrale gebieden van de EG (waartoe o.m. het gehele Benelux-gebied behoort) de overheidssteun voor regionale doeleinden per investering beperkt tot een netto subsidie-equivalent van 20%; verder werd gestreefd naar een grotere doorzichtigheid van de verschillende soorten steunmaatregelen en een aangepaste regionale specificiteit. Krachtens artikel 154 van het toetredingsverdrag worden deze beginselen vanaf 1 juli 1973 tot de drie nieuwe lidstaten uitgebreid. In haar mededeling van 27 juni 1973 heeft de Commissie zich ertoe verbonden voorstellen te doen ten einde vóór 31 december 1974 voor alle gebieden van de EG inclusief de zogenaamde perifere gebieden, tot een aanvaardbaar stelsel van steunmaatregelen te komen.

Besluit

Het regionale beleid van de EG in de zin van een globaal structuurbeleid, die het gehele territorium bevat, zowel de concentratie — als de ontwikkelingsgebieden, is een wezenlijk element in de huidige bouwdoos van Europa, die men economische en monetaire unie noemt.

De economische voordelen van een monetaire unie t.o.v. een douane-unie zijn vrij duidelijk: de optimale geografische allocatie van de produktiefactoren kan in dit kader nog beter worden verwezenlijkt, daar waar in een tolunie de schaafeffecten vooral door de produktinstroom werd verwezenlijkt. Om die voordelen te bereiken moet de prijs van een Europees regionaal beleid worden betaald.

Het uiteindelijke effect van een monetaire en economische unie zal moeten zijn dat men niet meer kan nagaan wie er globaal gezien het best bij gevaren is, terwijl men de zekerheid heeft dat ieder lidstaat er per saldo meer voordeel dan nadeel bij heeft gekend.

J. van Ginderachter

5) Publikatieblad nr. C 111 van 4 november 1971.

Inkomensnivellering volgens economen

PROF. DR. N. H. DOUBEN*

Sommige economen beschouwen de inkomensverdeling als het centrale thema van de economische wetenschap, en zij kunnen daarbij steunen op een klassieke schrijver als Ricardo. Anderen behandelen dit verschijnsel als een modegril, komen daarmee thans midden in de actualiteit terecht en bekommeren er zich maar even om. Tussen beide uitersten ligt een breed terrein van opvattingen over de mate waarin de inkomensverdeling al dan niet de centrale kern van de economie vormt. Het bestuur van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde zal wel ergens in het „brede midden” te vinden zijn, want het weet nog steeds een zeer gemengd gezelschap Nederlandse economen te verenigen. Dat de jaarvergadering van de vereniging op 8 december 1973, voor zover het de wetenschappelijke activiteiten betrof, geheel aan de problematiek van de inkomensnivellering was gewijd, moet dan ook vooral worden toegeschreven aan de realiteitszin en niet aan modebewustheid van het bestuur.

Verkenning van feiten

De theoretische en beleidspolitieke beschouwingen over inkomensnivellering werden bewust voorafgegaan door enkele preadviezen waarin informatie over en analyses van het beschikbare feitenmateriaal aan de orde werden gesteld. Drs. G. R. Mustert (Enige statistische aspecten van de inkomensongelijkheid in Nederland in de jaren 1950-1967), Drs. J. Hartog (Een vergelijking van inkomensmobiliteit naar beroepsgroepen) en Dr. S. K. Kuipers (Personele inkomensverdeling en produktiestructuur) hebben zich met name met deze verkenning van de feiten beziggehouden.

Uit de mogelijke maatstaven voor de meting van de personele inkomensongelijkheid kiest Mustert de coëfficiënt van Theil en gaat dan na door welke oorzaken de verdeling is veranderd. Vóór aftrek van belastingen komt hij voor de beschouwde periode tot een nivellering van ongeveer 16%. De inkomens ná belastingheffing laten eveneens een kleinere ongelijkheid zien tussen 1950 en 1967, doch hiervoor is de nivellering geringer.

De oorzaken achter de nivellering tracht deze preadviseur op te sporen met behulp van een beschrijvend model „van de ontwikkeling van jaar tot jaar van de uit het proces van inkomensverdeling resulterende frequentieverdeling van de inkomens van de economische subjecten”... (blz. 20). De keuze voor zo'n beschrijvend model vloeit voor Mustert mede voort uit zijn opvatting, dat de krachten die het proces van de inkomensverdeling bepalen, zo gevarieerd en complex zijn, en dat zij zo continu fluctueren en interacteren, dat elk theoretisch model van het proces of onrealistisch vereenvoudigd of zeer gecompliceerd moet zijn. Het is verwonderlijk dat tijdens de discussies de hier door Mustert gedane uitspraak niet is tegengesproken. Toch was daar reden genoeg voor, want in het preadvies van Kuipers wordt

met een eenvoudig neo-klassiek model van de personele inkomensverdeling gewerkt.

Ofschoon het ook met het model van Mustert in de hand nog moeilijk blijkt om tot een nauwkeurige aanwijzing van oorzaken te komen, kan Mustert toch enkele belangrijke conclusies trekken. Allereerst blijkt dan, dat de nivellering vooral is opgeroepen door het instrument van de *overdrachten* te hanteren. In concreto betrof het hier de uitkeringen ingevolge de AOW, AWW en kinderbijslagwetten. Daarnaast is het *belonings*beleid enigszins van betekenis geweest in de vorm van een minimumloon en incidentele loonsverhogingen in gelijke nominale bedragen. Het derde instrument dat bij een inkomensbeleid kan worden gehanteerd, het *bronnen*beleid, blijkt niet gebruikt, dan wel ineffectief te zijn.

J. Hartog heeft eveneens een model ontwikkeld met behulp waarvan de inkomensmobiliteit naar beroepsgroepen werd onderzocht. De aandacht werd daarbij sterk gericht op de dynamische processen waaruit de inkomensverdeling resulteert en waarbij werd nagegaan in welke mate individueel inkomen zich in de tijd tussen verschillende inkomensklassen beweegt. Van belang is of deze mobiliteit hoog of laag is. Want voor een individu maakt het veel uit of een relatief laag inkomen in een bepaalde periode incidenteel is, of uiting van een duurzame toestand (blz. 33). De schattingen die op basis van het model zijn verricht, laten zien dat er aanzienlijke verschillen in individuele inkomensmobiliteit bestaan.

Toch heeft deze benaderingswijze een belangrijk methodologisch bezwaar, namelijk dat als uitgangspunt van het model wordt genomen dat individueel inkomen een kansvariabele is. Daarmee wordt het proces van inkomensvorming te zeer in de stochastische hoek getrokken en bestaat het gevaar dat structurele krachten, zoals maatschappelijke organisatievormen, opleiding en milieu, buiten het blikveld terecht komen. Met name Prof. Van de Woestijne heeft tijdens de discussies op dit mogelijke gevaar gewezen. Hartog zelf heeft trouwens duidelijk doen blijken, dat bij de interpretatie van de uitkomsten nog meer informatie gewenst is. Wiens inkomen verandert wel, en wiens inkomen niet? Wat zijn de nadere kenmerken van deze individuen? Wat is hun schoolopleiding, hun leeftijd enz.? Hij pleit dan ook voor meer „longitudinale data omtrent individueel inkomen” (blz. 49).

Wenselijkheden

Het derde preadvies, van Dr. S. K. Kuipers, houdt het midden tussen een verkenning van feiten, en wenselijkheden en mogelijkheden van de personele inkomensnivellering.

* De auteur is hoogleraar economische sociologie aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen.

Kuipers heeft zich tot doel gesteld een *verklaring* te geven van de personele verdeling van het primaire arbeidsinkomen in Nederland na de tweede wereldoorlog. Daardoor ligt de inhoud van deze bijdrage meer in de theoretisch-economische sfeer dan die van de voorafgaande twee preadviezen. Dit is waarschijnlijk ook de reden geweest waarom de discussie zich een tijd lang rond het werkstuk van Kuipers heeft geconcentreerd.

Doordat de preadviseur de verklaring van de inkomensverdeling zoekt aan de kant van de vraag naar verschillende soorten arbeid, kan hij in zijn neo-klassiek model uitgaan van een *gegeven* aanbod van bekwaamheden welke de verschillende groepen arbeiders kenmerken. Concentratie op één specifiek kwaliteitsverschil is voor een enigszins omvattende verklaring van inkomensverschillen niet mogelijk en daarom voert Kuipers een zeer ruim begrip „bekwaamheid” in. Onder bekwaamheidsverschillen vat hij alle verschillen samen die zijn ontstaan uit verschillen in: opleiding, onderwijs, ervaring, intellectuele gaven, aanleg, inspanning en toegepaste produktietechniek. Vrij vertaald zou men kunnen stellen dat het hier gaat om alle inkomensverwervende eigenschappen. De verdeling van deze eigenschappen als gegeven aannemend (omdat geen bevredigende verklaring ervan te geven is, althans op dit ogenblik) komt de inkomensverdeling vooral naar voren als bepaald zijnde door de vraagfactoren naar deze eigenschappen. Daarbij speelt de waarde van de substitutie-elasticiteit tussen verschillende groepen arbeiders een strategische rol.

Het model dat Kuipers heeft ontwikkeld, is — zoals gezegd — van neo-klassieke signatuur. Ondernemers streven naar maximale winst en de loonvoet is gelijk aan het grensprodukt van arbeid; twee fundamentele veronderstellingen. Daarnaast betreft het een model dat, zoals bij prijsvormingsprocessen vaak gebruikelijk is, pas na een *lange* periode van aanpassing tot evenwichtssituaties leidt. Intussen kan tijdens zo'n aanpassingsproces de produktietechniek in belangrijke mate veranderen en zullen ook substitutieprocessen tussen de verschillende soorten arbeid kunnen optreden. Verder wordt er nog van uitgegaan, dat de arbeiders die tot een bepaalde inkomensklasse behoren een homogene groep vormen.

Op een aantal van deze veronderstellingen kan terecht bezwarende kritiek worden geuit, en dat is ook gebeurd. Zo is het in de praktijk steeds moeilijker geworden, wegens voortdurend ingewikkelder produktieprocessen en -technieken, om de grensproduktiviteit van groepen arbeiders te bepalen. Wat is bijvoorbeeld dit grensprodukt van research-medewerkers in bedrijven, van middelbaar en hoger management en van administratieve medewerkers die steeds meer met geautomatiseerde produktieprocessen bezig zijn? Is het daarnaast niet mogelijk, dat er tussen verschillende groepen arbeiders ook verschillen bestaan in de mogelijkheid om het grensprodukt te bepalen? De uitkomsten van de modelberekeningen welke Kuipers heeft gepresenteerd, gaven vooral Prof. Tinbergen aanleiding tot opmerkingen over de realiteitswaarde van de gevonden grootte van de substitutie-elasticiteit van de vraag naar arbeid. Ook nu bleek het identificatieprobleem in de econometrische analyse weer tot moeilijkheden aanleiding te geven. Tinbergen kwam aan de hand van vergelijkbaar materiaal tot een substitutie-elasticiteit van ongeveer één; Kuipers daarentegen kreeg als meetresultaat: vijf.

En deze verschillen hebben verstrekkende en vooral uiteenlopende consequenties voor het beleid. Stelden veel economen hun hoop op een fundamentele verandering in de inkomensverdeling door middel van een radicaal bronnenbeleid (o.a. ook door De Galan in zijn preadvies naar voren gebracht), door de resultaten van Kuipers wordt deze hoop ijdel. Vooral de opvoering van de scholings- en opleidingsmogelijkheden van de bevolking zal — indien Kuipers' analyse én uitkomsten reëel zouden zijn — geen zoden aan de dijk zetten met het oog op de inkomensnivellering. Kui-

pers concludeert dan ook dat „het stelsel van de vrije ondernemingsgewijze voortbrenging wellicht zelf krachten in zich (bergt) die leiden tot een geleidelijke nivellering van inkomensongelijkheid” (blz. 92). Wegens de algemene stijging van de reële loonvoet zal namelijk lager betaalde arbeid vervangen worden door kapitaal. Hierdoor krijgt dit soort arbeid een hogere bekwaamheid en deze bekwaamheid neemt volgens Kuipers zelfs sterker toe dan die van hoger betaalden. Tegelijkertijd neemt dan de inkomensongelijkheid af.

Voor een volstrekt pessimisme is gelukkig ook bij Kuipers geen plaats, want hij maakt twee kanttekeningen bij zijn conclusies. In de eerste plaats gelden ze alleen voor de (zeer) lange termijn, en in de tweede plaats geeft hij ruimte aan de mogelijkheid dat ook nog andere factoren dan bekwaamheids- en schaarsteververschillen van invloed kunnen zijn op de inkomensongelijkheid. De wenselijkheid van inkomensnivellering opgeroepen door bewuste overheidsmaatregelen wordt daardoor niet geheel van de kaart geveegd.

Mogelijkheden en gevolgen

De twee laatste preadviezen van Prof. Dr. C. de Galan (Veranderen van de inkomensverdeling) en Prof. Dr. A. van der Zwan (Inkomensnivellering) gaan veel meer uit van de wenselijkheid van nivellering. De aarzeling die bij Kuipers erg groot is, wordt hier vervangen door een positieve opstelling tegenover en een verdediging van de nivellering. De Galan gaat hierbij minder ver dan Van der Zwan die in beginsel naar volledige gelijkheid lijkt te streven. De Galan is waarschijnlijk daarom ook meer concreet dan Van der Zwan en dit heeft ertoe geleid dat vooral de opposenten van de laatste gemakkelijk op de toer van de conflicterende waarde-oordelen terecht kwamen.

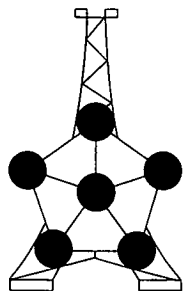
Een belangrijk bezwaar van beide laatste preadviezen acht ik het niet ter discussie stellen van een aantal (hoe beperkt ook) alternatieven waarin concrete voorstellen worden gedaan. Niet dat hier een *politieke* keuze door de leden van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde had moeten worden gedaan, want daarvoor is dit niet het meest aangewezen forum, maar wel om op die wijze beter de mogelijkheden en gevolgen te kunnen beoordelen. In vergaderingen als deze hoop je in elk geval ook over problemen als inkomensnivellering een adequate afweging van voor- en nadelen te kunnen beluisteren. Nu is dit niet gebeurd, omdat er in feite niets afgewogen kon worden, zeker niet met behulp van het instrumentarium dat economen plegen te hanteren: de marginale analyse.

De marge van de inkomensverdeling werd nauwelijks ter discussie gebracht, wel is het afwijzen van de uitgangspunten van elks tegenstander veelvuldig aan de orde geweest, waardoor vooral de middagbijeenkomst de neiging kreeg wat meer politiek getint te worden. Persoonlijk heb ik daar geen problemen mee, maar er is zeker meer verwacht dan dit. Misschien kan over vijf jaar — achteraf — de inkomensnivellering weer eens worden geanalyseerd en geëvalueerd. Maar ook dan zal het nog wel een complexe zaak blijken te zijn waarover weinig concrete beleidsadviezen zullen kunnen worden gegeven.

N. H. Douben

*U reageert op annonces
in ESB?*

*Wilt u dit dan steeds duidelijk
tot uitdrukking brengen?*

Energie en koffiedik

DR. A. A. DE BOER

Dit artikel is de eerste aflevering van de energierubriek, die regelmatig in ESB zal verschijnen. Deze rubriek zal worden verzorgd door Dr. A. A. de Boer, die reeds vele malen in ESB over energie schreef. Dr. De Boer, die wis- en natuurkunde studeerde, promoveerde op een economisch onderwerp over een modelstudie betreffende de elektriciteitsvoorziening. Hij was 15 jaar werkzaam in de energiesector bij de Europese Gemeenschappen, de laatste vijf jaar als directeur Kernenergie en Elektriciteit in het Directoraat-Generaal Energie.

Toen de eerste berichten over het weggebben van het olie-embargo al in de kranten verschenen, bereikte ons van de kant van de OECD een studie over de mogelijke effecten van een verminderde olietoevoer en van een prijsverhoging van olie. Daarin werden de eerste resultaten gepresenteerd van een serie schattingen met betrekking tot de soupllesse die in verschillende geïndustrialiseerde landen bestaat om die tekorten op te vangen. Het citeren van resultaten zou misschien een hogere graad van exactheid suggereren dan de auteurs van de studie wensen en ik beperk me daarom tot een verwijzing; de studie is ondanks het groeiend optimisme over de ontwikkeling van de situatie te belangrijk om in het vergeetboek te raken 1).

Optimisme

Dat optimisme werd duidelijk uitgedragen door *The Economist*, die in ons land in de achter ons liggende weken twee keer de voorpagina's haalde, éénmaal met het nieuws over de eerder stijgende dan afnemende olietransporten naar Europa 2) en de tweede maal met de voorspelling dat wij in 1980 met een olieoverschot zullen worden geconfronteerd 3).

De berichten over een stijgende toevoer waren misschien wel gerechtvaardigd, maar de argumentatie was niet veel meer dan een slechte steekproef. Overigens was de bedoeling van het artikel m.i. niet alleen op die stijging te wijzen, maar vooral om duidelijk te maken dat Groot-Brittannië niet evenredig van die stijging profiteerde en het voor dat land bestemde aandeel in de

toevoer blijkbaar afgeleid werd om elders tekorten te dekken.

Het tweede verhaal was sterker gefundeerd. Energie heeft een hoge *elasticity of supply*, hier gedefinieerd als de expansie na vijf jaar, betrokken op de relatieve prijsverhoging boven de toename van de prijs voor andere waren. Energie heeft namelijk alle eigenschappen om met een expansie te reageren op een dreigende schaarste: het kan op velerlei manier worden geproduceerd, nieuwe technieken staan voor de deur, het distributiesysteem kan nog worden verbeterd en besparingen zijn nog steeds mogelijk. In het verleden had energie, na transport, dan ook steeds de hoogste aldus gedefinieerde elasticiteit en vele trieste prognoses bleken te falen.

Ik heb er elders al op gewezen 4) dat deze ervaring geen basis is voor een te negatief oordeel over prognoses en modellen. Ook een *self defeating prophecy* heeft een functie. In de energiesector is daarvoor misschien nog ruimte, maar de schaalvergroting van de problemen maakt het in toenemende mate nodig te voorkomen dat de gunstige ommekeer na vroegere crisisdreigingen ons doet geloven dat wij in lengte van dagen de oplossing van energieproblemen aan moeder natuur kunnen overlaten.

De ontspanning in de oliesector moet ons in dit opzicht niet misleiden; het lijkt mij aannemelijk dat het de Arabische landen niet zozeer ging om de knikkers dan wel om het spel, en zij zullen goed begrepen hebben hoe gevoelig wij zijn voor dat spel. Alleen al het predikaat *vriend*, zonder enige aanwijsbare aanleiding aan een land toegekend, blijkt in zo'n land de stemming

van regering en beurs gevoelig te kunnen beïnvloeden. Het is te hopen dat de betekenis daarvan ook in Europa doordringt.

Of het plan van minister Kissinger voor een Amerikaans-Japans-Europese aanpak voor ons het juiste antwoord op deze uitdaging is, staat voor mij verre van vast. Enkele details uit de rede, die Kissinger medio december in de *Pilgrims Club* in Londen uitsprak, zoals de toezegging van aanzienlijke Amerikaanse intellectuele en financiële steun, zouden tot enige voorzichtigheid onzerzijds moeten leiden. Illustratief is, dat Kissinger als voorbeeld de uraniumverrijking noemde, een techniek waarin Europa grote vorderingen maakt. Vooral een sterkere Europese samenwerking zou op dit punt tot spectaculaire ontwikkelingen kunnen leiden, met de nodige gevolgen voor de monopoliepositie die de Verenigde Staten thans op dit terrein bezitten. Die samenwerking laat nog wel wat te wensen over; ook het deelnemen van Denemarken aan Scandinavische olieplannen is daarvan een voorbeeld. Het lijkt mij daarom wenselijk dat wij onze energie inzetten om eerst in Europees verband orde op zaken te stellen.

Samuelson

Nobelprijswinnaar Samuelson plaatst in een artikel in *The New York Times* en *Het Parool* 5) enige kanttekeningen bij o.a. de samenwerking van de verbruikerslanden. Gelukkig hebben we nu in de economie ook onze Nobelprijswinnaars, en het ligt dus voor de hand dat hun oordeel gevraagd en hun stem gehoord wordt. Dat de visie van Prof.

1) *The Oil Situation, Economic Outlook*, december 1973, blz. 13.

2) *How scarce is oil? The Economist*, 15 december 1973, blz. 73.

3) *The coming glut of energy, The Economist*, 5 januari 1974, blz. 13.

4) *Falende energieprognoses, NRC Handelsblad*, 3 januari 1974.

5) *Consumenten van olie verenigt u, Het Parool*, 20 december 1973.

Tinbergen 6) een waardevolle bijdrage tot de discussie zou zijn wisten we ook zonder Nobelprijs. Samuelson echter vertelt weinig nieuws. Als alternatief voor president Nixons beroep op burgerzin stelt hij een distributiesysteem voor, waarbij voor hem een essentieel element is dat de bonnen verhandeld worden op een „witte” markt. Het feit, dat een bon geld oplevert zou een prikkel zijn tot zuinigheid. Daaraan gaat echter een verklarend betoog vooraf, waarin wordt gesteld dat pure distributie in vredetijd de oplossing is voor Oost-Europa en China. In een gemengde economie kan de vraag beperkt worden door prijsverhogingen via een speciale belasting, waarvan de opbrengst dan weer via de inkomstenbelastingen kan worden teruggegeven.

De beschrijving van dit modelsysteem blijkt dan te moeten dienen ter verdediging van het voorgestelde systeem van bonnenhandel: de twee systemen zouden namelijk „wiskundig identiek” zijn. Over die identiteit zou nog wel het een en ander te zeggen zijn; ze is in ieder geval hoogstens wiskundig. Zou in het ideaalmodel een zeer hoge prijs nodig zijn om de gewenste besparingen te bereiken, dan zou in het voorgestelde systeem de bonnenprijs torenhoog op kunnen lopen. Maar het vrije spel voor de maatschappelijk krachtigen is gewaarborgd; een weinig inspirerende Nobelprijswijsheid.

Energie en milieu

Terwijl vele experts in de kernenergie nog steeds een energiebron zien die kan bijdragen tot het voorkómen van

energie tekorten en van boortorens in natuurgebieden, houdt de activiteit van tegenstanders van de kernenergie nog steeds aan. *Borssele* en *Kalkar* zijn weer onderwerp van acties van verontruste groepen. Twee experts van de KEMA, het centrale laboratorium van de elektriciteitsbedrijven, hebben in de *Arnhemse Koerier* een actiegroep uitgedaagd een openbare discussie aan te gaan waarbij zij een aantal stellingen willen verdedigen, waarvan de laatste luidt: *Voor ons nageslacht is koffie gevaarlijker dan kernenergie*. Leden van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs en het Nederlands Atoomforum zullen in februari gezamenlijk een aantal experts aanhoren over deze problemen. Het is te hopen dat dergelijke initiatieven gehoor en navolging vinden, want acties van verontruste groepen hebben slechts zin als middel om door discussie tot inzicht en een verantwoord oordeel te komen.

Met betrekking tot de milieuproblematiek is het misschien interessant erop te wijzen dat het Italiaanse elektriciteitsbedrijf ENEL in het eerder aangehaalde nummer van *The Economist* 7) een overzicht geeft van haar activiteiten gedurende de eerste tien jaren sinds de nationalisatie van de elektriciteitsproductie in Italië. Daarin wordt gezegd, dat de bouw van een groot aantal centrales (dus niet alleen kerncentrales) is vertraagd of geblokkeerd door bezwaren van plaatselijke overheden. Daardoor is een gevaarlijke vermindering ontstaan van de marge tussen beschikbare capaciteit en vraag. Deze bezwaren, aldus ENEL, waren gebaseerd op vrees voor milieuverontreiniging, ondanks het bestaan van zeer nauwkeurige criteria voor de keus van vesti-

gingsplaatsen en ondanks de toepassing van moderne, kostbare voorzieningen.

In werkelijkheid knelt de schoen elders. De keus van vestigingsplaatsen langs de kust is in principe een landelijke kwestie van ruimtelijke ordening. De juridische positie van de plaatselijke overheden is echter zo sterk, dat een dergelijk landelijk plan kan worden geblokkeerd door elke gemeente, die zichzelf de toeristen en zijn buurman de centrale gunt. Waaruit men dan weer kan leren, dat voor een gezonde planning van de elektriciteitsproductie niet alleen veiligheidsvoorzieningen, maar ook een goed werkend ruimtelijk beleid nodig is.

Alle aangeroerde problemen — schaarste, milieu, schaalvergroting van de problemen en ruimtelijke ordening — wijzen in de richting van de noodzaak van een coherent energiebeleid. Steeds meer stemmen gaan op om te komen tot de instelling van een energieraad. De totstandkoming van een dergelijke raad lijkt mij zeer serieuze overweging waard. Een dergelijk orgaan heeft echter alleen zin als de mogelijkheid kan worden gevonden de verschillende hier boven genoemde facetten van het probleem op evenwichtige wijze aan de orde te laten komen.

A. A. de Boer

6) Oliecrisis op lange termijn beschouwd, *ESB*, 2 januari 1974, blz. 1.

7) ENEL activities in the 1963-1972 decade and programmes, *The Economist*, 15 december 1973, blz. 98.

Maatschappijspiegel

Sociale planning en crisisbeheer

DRS. H. J. VAN DE BRAAK

De rubriek „Maatschappijspiegel” zal voortaan worden verzorgd door medewerkers van het Sociologisch Instituut van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Dr. A. Peper die tot nu toe vele „Maatschappijspiegels” heeft ge-

schreven, blijft medewerker van ESB door de redactionele werkzaamheden voor deze rubriek te coördineren. Hij is tevens toegetreden tot de groep van vaste columnisten.

Niets maakt de laatste tijd de tongen zozeer los als de zgn. energiecrisis. Van dag tot dag worden we overspoeld met meningen, berichten, maatregelen en geruchten. Terwijl we over de werkelijke oorzaken van deze crisis overwegend in het duister tasten, is er in ieder geval een kennelijke aanleiding geweest voor een aantal olieproducerende landen om de

produktie van ruwe olie te verminderen en een aantal landen waaronder Nederland van leveranties uit te sluiten. In zo'n maatschappelijke onzekerheidsituatie — en een crisis is per definitie een onzekere situatie — is het van groot belang adequaat en snel op te treden, aangezien ruwe olie zowel in haar kwaliteit van brandstof als in haar kwaliteit van grondstof een vitale rol speelt in onze samenleving.

De noodzaak om snel op te treden heeft geleid tot een reeks beslissingen. Meest in het oog springend is de machtigingswet, die de regering-Den Uyl in sneltreinvaart door het parlement heeft gelooft. Deze wet levert zgn. discretionaire bevoegdheid op, waar het gaat om de gevolgen die de crisissituatie heeft op het terrein van de primaire inkomensvorming en de werkgelegenheid. In dit blad is al het een en ander gepubliceerd over de economische gevolgen van de oliecrisis. Ook het Centraal Planbureau is druk bezig deze gevolgen te bepalen, ter ondersteuning van het regeringsbeleid.

Worden de economische gevolgen ingeschat vanuit het gezichtspunt van wetenschappelijk economisch onderzoek en besluitvoorbereiding, anders is het gesteld met de maatschappelijke gevolgen van de oliecrisis. Wat is bijv. het effect van verstrekkende energiebesparende maatregelen? Hoe zou het publiek reageren, wanneer auto-pooling in stedelijke agglomeraties verplicht werd gesteld? Hoe reageren vrije beroepsbeoefenaren op inkomensbeheersing en hoe ver kan men daarbij gaan? In hoeverre zijn de prijsstijgingen redelijkerwijs verantwoord dan wel een sterke aanwijzing, dat maatschappelijke organisaties zich verregaand indekken tegen verwachte, vermeende tegenvallers?; een en ander natuurlijk ten koste van de consument als laatste schakel in het proces. Wat te denken van de weerstanden bij buschauffeurs, wanneer de autobus als taxi zou worden gebruikt (willekeurige stopplaatsen)? In hoeverre zou tijdelijke machtsconcentratie misbruikt kunnen worden om milieu-bezwaren inzake versnelde aardgaswinning van de tafel te vegen?

Deze en talloze andere vragen, die n.a.v. de oliecrisis kunnen worden gesteld, moeten bevredigend worden beantwoord, wil een slagvaardig regeringsbeleid ook een effectief beleid zijn. De beantwoording van zulke vragen is uit wetenschappelijk oogpunt uiterst relevant. De regering kan echter niet wachten op doorgaans langdurige wetenschappelijke onderzoeken, die vroeg of laat zullen worden gestart om „de crisis” maatschappelijk in kaart te brengen.

De vraag dringt zich dan ook op, in hoeverre op het terrein van de sociale planning ofwel de sociale besluitvoorbereiding aanzetten mogelijk en

wenselijk zijn ter beantwoording van de vraag, welke maatschappelijke gevolgen de oliecrisis ontketent. Scherper gesteld, vanuit het oogpunt van sociale planning is het uiterst gewenst, dat de beleidvoerders inzicht krijgen in de maatschappelijke baten en kosten die met crisisbeheersende maatregelen gepaard gaan. Dit om te voorkomen dat crisisbeheersing juist dié maatschappelijke gevolgen ontketent, die ze had willen voorkomen.

Het zal duidelijk zijn, dat zoiets gemakkelijker is gezegd dan gedaan. Dit blijkt o.a. uit een instelling die belast is met de zgn. sociale planning die ons land sinds betrekkelijk korte tijd kent: het Sociaal-Cultureel Planbureau (SCP). In het volgende zullen we iets zeggen over deze jongste aanwinst op het terrein van de sociale planning en tenslotte enige suggesties doen over de eventuele inschakeling van het Sociaal-Cultureel Planbureau bij de beantwoording van beleidsvragen over crisis en -beheersing.

Bij Koninklijk Besluit werd 30 maart 1973 een Sociaal-Cultureel Planbureau ingesteld met een driedelige taak. De eerste taak betrof de wetenschappelijke studie van situaties en ontwikkelingen t.a.v. het sociaal-culturele welzijn. De tweede taak heeft betrekking op het stimuleren van een verantwoorde keuze van beleidsdoelstellingen (denk bijv. aan de vijf sociaal-economische doelstellingen) en op de afweging van voor- en nadelen van de gehanteerde beleidsinstrumenten. De derde taak geldt de informatieverwerving m.b.t. de uitvoering van het interdepartementale beleid t.a.v. de evaluatie van het sociaal-culturele welzijn. Uiteraard maakt deze beknopt-geformuleerde taakstelling een vage indruk.

Deze nieuwe instelling heeft evenwel als voordeel dat zij op een betrekkelijk beweeglijke manier haar weg kan vinden in de veelheid van organisaties, die direct dan wel indirect betrokken zijn bij de besluitvoorbereiding. Het SCP kwam natuurlijk niet uit de lucht vallen. Veel discussie ging eraan vooraf.

De term sociale planning werd het eerst gehanteerd in kringen van maatschappelijk opbouwwerk. Sociale planning gold als hét mode- en codewoord voor de instrumentatie van het welzijnsbeleid. Feit is echter, dat de inhoudelijke vulling ervan een overwegend verbale aangelegenheid bleef. Meer perspectief bood de beslissing van oud-minister Veringa in 1968 om een zgn. commissie „Voorbereiding onderzoek toekomstige maatschappijstructuur” te installeren (kortweg: Commissie-De Wolff). Veringa wees daarbij op een hiaat in de bewerktuiging van de overheid: het ontbreken van een wetenschappelijke onderbouw voor geïntegreerd overheidsbeleid.

Deze commissie adviseerde twee organisatorische figuren in te stellen: een

Raad voor de Planning en een Sociaal Planbureau ten behoeve van de integrale resp. sociaal-culturele facetplanning. Eerstgenoemde raad zou dan tot taak hebben inzicht te verschaffen in de ontwikkeling van de samenleving als geheel en op de deelterreinen in het kader van een wetenschappelijke voorbereiding van het lange-termijnbeleid van de overheid. Inmiddels is die aanvankelijk-geconcipeerde Raad voor de Planning (integrale planning d.w.z. synthese tussen sector- en facetplanning) afgezwakt tot een Voorlopige Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (KB 6 november 1972). Conform de voorstellen van de Commissie-De Wolff richt de taakstelling van het SCP zich op het zichtbaar maken van sociale en culturele problemen, t.w. de signalering van welzijnstekorten en -kansen. Voorts het uitdenken van alternatieve wegen ter realisering van genoemde beleidstaken en tenslotte het verschaffen van informatie, via een jaarlijks zgn. welzijnsrapport, m.b.t. bepaalde beleidsprogramma's ter beoordeling van hun succes.

Een belangrijke grootheid die door het SCP kan worden ontwikkeld is de zgn. sociale indicator. Alhoewel over de betekenis daarvan uiteenlopende opvattingen bestaan, is een sociale indicator op te vatten als een (lieft gekwantificeerd) gegeven A, dat informatieve betekenis geeft over een complex gebeuren B. Zo kan bijv. de bezettingsgraad van ziekenhuisbedden een indicatie zijn voor de mate van gezondheidszorg. Hierbij moet worden aangetekend, dat de ontwikkeling van sociale indicatoren uitsluitend afhankelijk is van de ontwikkeling van het totale sociale beleid of welzijnsbeleid. Sociale indicatoren kunnen dus geen beleidsdoelstellingen aangeven of vervangen.

Samenhangend hiermee zijn er zgn. sociale standaarden (o.i. beleidsindicatoren), op te vatten als (lieft gekwantificeerde) maten XY, die een normatieve betekenis hebben t.a.v. een complex gebeuren Z. Zo'n maat dient als model bij het beleid te worden gebruikt: de bezettingsgraad van ziekenhuisbedden dient bijv. in de periode t1-t2 een waarde te bereiken van 80%. Een evident nadeel van zulke standaarden is, dat zij een eigen leven gaan leiden. Het is derhalve zaak voortdurend en bijtijds terug te koppelen naar de beleidsdoelstellingen (bijv. optimale gezondheidszorg).

Tot zover enige aspecten van sociale planning. Van belang is de vraag in hoeverre de tot dusver georganiseerde sociale planning kan bijdragen tot de beantwoording van beleidsvragen inzake de positieve en negatieve effecten van een crisis en de crisisreactie. Mij dunkt dat het SCP hieraan tegemoet kan komen. Het moet mogelijk zijn — desnoods aan de hand van verrichte opinie-onderzoeken — beleids-

relevante conclusies te trekken over maatschappelijke weerstanden die regeringsmaatregelen ontmoeten en over de grenzen van het incasseringsvermogen van maatschappelijke groeperingen, die versneld en extra in de knel dreigen te raken (gastarbeiders, laagstbetaalden, middenstand e.d.). In hoeverre zijn bijv. klachten, protesten e.a. maatschappelijke irritaties indicatief voor zo'n incasseringsvermogen? Daarnaast is het denkbaar te werken met panels. Belangrijk op lange termijn lijkt mij het interesseren van wetenschappelijke instituten voor „crisisonderzoek”, bijv. te verrichten met behulp van snel en beweeglijk opererende onderzoeksteams. Uiteraard zal daarbij nauw moeten worden aangesloten op de eisen die de besluitvoorbereiding stelt.

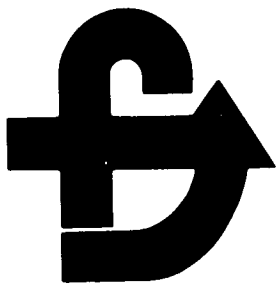
Aangezien de economische gevolgen van de oliecrisis niet straffeloos zijn los te maken van maatschappelijke gevolgen, is het m.i. aanbevelenswaardig dat het SCP voortdurend voeling heeft met de activiteiten van het Centraal Planbureau. Hier raken we een kwetsbaar punt, aangezien het gevaar niet denkbeeldig is dat de sociale planning zich eerder zal ontwikkelen als sector- dan als facetplanning. (Sectorplanning is die wetenschappelijke beleidsvoorbereiding die gekoppeld is aan departementen of overheidsdiensten. Facetplanning is beleidsvoorbereiding van zaken die horizontaal door alle departementen heen lopen (bijv. ruimtelijke ordening, internationale verhoudingen, welvaartsbevordering en -verdeling, wetenschap en technologie en maatschappelijk en cultureel welzijn)). Een en ander valt

wellicht af te leiden uit het feit, dat het SCP organisatorisch niet is opgehangen aan het Ministerie van Algemene Zaken, maar aan de Welzijnsraad, waarin de minister van CRM coördinerend bewindsman is.

Vergis ik mij niet, dan lijkt de huidige crisissituatie een uitdaging voor het SCP om een sprongwijze aanzet te geven in de richting van wat men wijds zou kunnen betitelen als maatschappelijke kosten-batenanalyse.

(Een interessant boek over sociale planning schreef H. Deleeck, *Inleiding tot de sociale planning*, Antwerpen, SESO, 1971).

H. J. van de Braak

Fisconomie

Onroerend-goedbelastingen in internationaal verband

PROF. DR. J. H. CHRISTIAANSE*

Situatie in Nederland

In 1970 is een wet tot stand gekomen in Nederland die aan de gemeenten de bevoegdheid geeft tot het heffen van een nieuwe onroerend-goedbelasting, die in de plaats treedt van de gemeentelijke straat- en rioolbelasting en de door het rijk geheven grond- en personele belasting. Zowel de hoofdsommen als de gemeentelijke opcenten van deze rijksbelastingen komen aan de gemeenten ten goede.

De nieuwe onroerend-goedbelasting bestaat uit twee componenten: één heffing van de zakelijk gerechtigden (eigenaren e.d.) en één heffing van de feitelijke gebruikers (huurders e.d.).

In feite ontstaat hierdoor een nieuwe categorie van belastingplichtigen, namelijk die van de gebruikers van niet-woningen, aangezien deze gebruikers niet vallen onder de personele belasting.

De belangrijkste keuze die de gemeenten doen is die tussen een onroerend-goedbelasting gebaseerd op de waarde in het economisch verkeer of één gebaseerd op de oppervlakte. Indien de grondslag wordt gebaseerd op de oppervlakte moet via vermenigvuldigingscijfers voor aard, ligging, kwaliteit en soort gebruik op benaderende wijze rekening worden gehouden met verschillen in waarde in het economisch

verkeer. Dankzij de deskundige, voorbereidende arbeid van werkgroepen, ingesteld door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, kunnen de gemeen-

---

Deze rubriek wordt verzorgd door
het Fiscaal-Economisch Instituut van de
Erasmus Universiteit Rotterdam

---

ten beschikken over een modelverordening onroerend-goedbelastingen, gebaseerd op de waardegrondslag en een modelverordening, gebaseerd op de grondslag oppervlakte. Het eerstgenoemde model verscheen het eerst en vond mede daardoor veel toepassing. Om de nieuwe belasting te kunnen heffen met ingang van 1975, dienden de gemeenteraden de desbetreffende verordening nog in 1973 vast te stellen en ter kennis te brengen van de minister van Financiën. In de tweede helft van 1973 stelden vele gemeenten in Nederland deze belastingverordening dan ook vast. Een zo snel mogelijke invoering wordt bovendien nog bevorderd doordat de gemeenten zonder van de contribubelen extra offers te vragen hun inkomsten kunnen vergroten met de opbrengst van de dan vervallende rijksopcenten op de grond- en personele belasting.

Als voorbeeld wordt gewezen op Delft, dat koos voor de grondslag waarde (voorstel van 11 september 1973, stuk nr. 251) en Rotterdam, dat koos voor de oppervlakte-grondslag (voorstel van 4 december 1973, volgnr. 401). In Delft verwacht men in 1975 van de eigenaren e.d. een opbrengst van ongeveer f. 6,5 mln., hetgeen nagenoeg gelijk ligt aan de in 1974 te verwachten opbrengst van de straatbelasting e.d. plus de grondbelasting (zonder rekening te houden met een eventuele verhoging van het tarief van de straatbelasting met ingang van 1 januari 1974); men schat dat de gebruikers e.d. ongeveer f. 366.000 meer gaan betalen, dat voor een belangrijk deel zal komen van de gebruikers van percelen, niet zijnde woningen. Mede in verband met de verschuivingen t.o.v. het rijk rekent Delft in 1975 op een hogere ontvangst van een kleine f. 1,4 mln. door de invoering van de nieuwe belasting. In Rotterdam is geschat dat de gemeentelijke inkomsten in 1975 zullen stijgen door de invoering met f. 31 mln.; de nieuwe categorie van belastingplichtigen, de gebruikers van niet-woningen zullen f. 25,7 mln. gaan betalen, terwijl de be-

---

* Gewoon hoogleraar voor het Nederlands en internationaal belastingrecht aan de Erasmus Universiteit en directeur van het Fiscaal-Economisch Instituut te Rotterdam.

lastingsdruk op de gebruikers van woningen wordt verlaagd met een kleine f. 3 mln.; de eigenaren e.d. blijven in 1975 met ca. f. 60 mln. belast. In beide steden wordt de verkregen nieuwe belastingcapaciteit niet ten volle, maar wel voor een belangrijk deel benut.

Door de duidelijke begrenzingen die de wetgever heeft aangebracht, zal het eigen gemeentelijke belastinggebied van de gemeenten in Nederland vooralsnog een slechts bescheiden bijdrage blijven leveren aan de financiering van de gemeentelijke uitgaven. Toch biedt de in 1970 door de wetgever geopende weg een nieuw perspectief aan de gemeenten in Nederland, dat een extra dimensie krijgt bij internationale vergelijking.

Internationale vergelijking

Bij internationale vergelijking van belastingen moet duidelijk worden aangeduid om welke typen belastingen het gaat. Dit geldt in het bijzonder op het terrein van de „property taxes”.

In zijn studie voor het Congres te Zürich van 1960 van het International Institute of Public Finance bespreekt

Bent Hansen vele typen belastingen onder de gemeenschappelijke naam van „property taxes”. Hij onderscheidt onder meer een „property tax” die alle objecten van vermogen omvat, zoals de Nederlandse vermogensbelasting, van een zodanige belasting die slechts specifieke vermogensobjecten belast (veelal „real estate”). Een ander onderscheid is dat tussen periodiek en occasioneel (bijv. bij overlijden) geheven „property taxes”. Dick Netzer beklemtoont voorts in zijn boek *Economics of the property tax* voor bijv. de Verenigde Staten dat property „taxation is often an incredible complex of taxes with literally thousands of local variations”.

Bij internationale vergelijking van de druk van „property taxes” kan het best de beperking worden aangelegd, dat hiertoe alleen worden gerekend de periodiek geheven belastingen van de zgn. real estate. In die landen waar een afzonderlijke vermogensbelasting bestaat, kan de druk van deze belasting ook worden meegerekend. Aldus wordt ook in de meest recente OECD-statistiek over de belastingdruk in de lidstaten behandeld. (*Revenue statistics of OECD member countries 1965-1971*,

OECD, 1973). Hieruit blijkt dat er vier landen zijn, die lid zijn van de OECD, met een opbrengst van de „property tax” die ligt boven de 10% van de totale belastingopbrengst, te weten Canada, de Verenigde Staten, Ierland en het Verenigd Koninkrijk. In tabel 1 is een

Tabel 1. „Property taxes” als percentage van de totale belastingopbrengst

	1963-1965 gemiddeld	1968-1970 gemiddeld
Canada	13,7	13,7
Verenigde Staten	13,4	11,9
Ierland	12,8	10,3
Verenigd Koninkrijk	11,5	10,1

Bron: Kenneth C. Messere, *The impact of inflation on tax structures*, paper Congres 1973, International Institute of Public Finance. Zie ook *Revenue statistics of OECD member countries 1965-1971*, Tabel 21, OECD, 1973.

interessant staatje afgedrukt dat het staf-lid van de OECD Kenneth C. Messere gaf in zijn paper voor het Congres 1973 te Barcelona van het International Institute of Public Finance. In tabel 2 zijn de OECD-gegevens opgenomen over een reeks jaren van lidstaten van de EG, met uitzondering van Ierland en het Verenigd Koninkrijk.

*De Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank g.a.
vraagt voor de studiedienst van haar stafgroep management-
informatie een*

algemeen econoom

De taak omvat het verrichten van conjunctuuronderzoek en het bestuderen van (internationaal) monetaire vraagstukken.

Voor de vervulling van deze vacature achten wij noodzakelijk:

- algemeen economische scholing op academisch niveau
- behalve studie van geld-, krediet- en bankwezen, ook de keuzevakken econometrie en/of wiskundige economie
- uitgesproken belangstelling voor het bankwezen.

Leeftijd tot 30 jaar.

De standplaats is Utrecht.

Een psychologisch onderzoek maakt deel uit van de selectie-procedure.

Sollicitatiebrieven - gaarne onder bijvoeging van een pasfoto - kunnen worden gericht aan:

Centrale Rabobank, Personeelzaken, St. Jacobsstraat 30, Utrecht.

Rabobank

Tabel 2. Belastingen op het netto-vermogen en onroerend goed als percentage van de totale belastingopbrengst

	1965	1967	1969	1971
België	—	—	—	—
Denemarken	6,25	6,97	5,06	5,18
Frankrijk	1,75	1,55	1,64	1,49
Duitsland	3,76	3,84	3,11	2,82
Italië	1,74	1,49	1,25	1,02
Luxemburg	4,04	4,89	4,49	4,18
Nederland	2,36	2,18	2,29	1,85

Bron: Revenue Statistics of OECD member countries 1965-1961, Tabel 21, OECD, 1973.

Met name met betrekking tot de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk staat vast dat daar de „property taxation” in een geheel ander systeem van financiering van lokale uitgaven is ingebed. De toekomstige ontwikkeling van de onroerend-goedbelastingen in Nederland zal voor een belangrijk deel afhangen van de bereidheid van de centrale regering de positie van „local government” eerder te versterken dan te verzwakken.

J. H. Christiaanse

Boeken nieuws

Mr. A. P. M. Houtman: **Kollektief ontslag**. Kluwer BV, Deventer, 1973, 225 blz., f. 33.

Deze handelseditie van een proefschrift, opgenomen in de serie „Recht en Praktijk”, geeft een beschrijving van omvang, oorzaken en gevolgen van collectief ontslag en behandelt verder regelingen ter bescherming van de werknemersbelangen bij collectief ontslag. Het boek is behalve voor juristen ook bestemd voor economen, bedrijfs sociologen en -psychologen, werknemers- en werkgeversorganisaties en voor overheids- en vakbondsfunctionarissen.

C.A. Tisdell: **The theory of economic allocation**. John Wiley and Sons, Chichester, 1973, 417 blz., £ 6.05.

Dit uitvoerige en uitstekend verzorgde leerboek bevat de bekende micro-economische leerstof uit de predoc-torale fase. In de eerste vier hoofdstukken wordt getracht de micro-economie in een breder sociaal en economisch kader te plaatsen. Ook bij de behandeling van de theorie van de vraag wordt aandacht aan sociale invloeden gegeven. Verder wordt o.a. nog ingegaan op de input-output-analyse en op de economische problemen van socialistische landen.

E. van Broekhoven, E. Borghers en A. Havermans: **Dynamica van de bouwsector**. Studiecentrum voor Economisch en Sociaal Onderzoek te Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Antwerpen, 1973, 272 blz.

Studie over de bouwconjunctuur in relatie tot de algemene cyclische beweging in België. Bevat de volgende hoofdstukken:

1. Plaats van de bouwsector in een dynamische economie;
2. Structuur en ontwikkeling van de bouwsector in België;

CREDIETEN ten behoeve van ACADEMICI

voor o.a.

- Het kopen van een huis (eventueel tot meer dan 100% van de koopsom)
- Praktijkovername en associatie
- Vrije vestiging

I.V.A.

Instituut voor
Verzekerings- en financie-
ringszaken voor
Academici

Dir. Mr. R. G. DEN HOLLANDER

POSTBUS 23
BARENDRECHT

TELEFOON 01806-2500*

RIJKSUNIVERSITEIT
GRONINGEN

Bij de Faculteit der Economische Wetenschappen is vacant

EEN GEWOON LECTORAAT IN DE ALGEMENE ECONOMIE

De faculteit zoekt voor de bezetting van deze vacature een econoom, bij voorkeur gepromoveerd, die belangstelling heeft voor en ervaring met onderwijs en wetenschappelijk onderzoek op het terrein van de algemene economie.

Het deelgebied van de algemene economie, waarover zijn onderwijs zich zal uitstrekken, zal in overleg met de vakgroep algemene economie i.o. worden vastgesteld. Bekendheid met empirische toepassing van economisch inzicht, strekt tot aanbeveling.

Betrokkene dient bereid, c.q. in staat te zijn een bijdrage te leveren aan bestuurlijke taken; ervaring op dit gebied strekt eveneens tot aanbeveling.

Sollicitatiebrieven met **curriculum vitae** en volledige lijst van publikaties moeten vóór 15 februari 1974 worden gericht aan de voorzitter van de vacaturecommissie, Prof. Dr. F. Hartog, Margrietlaan 1, Haren (Gr.), tel. (050) 34 59 52, of tot Prof. Dr. F. J. de Jong, Ettenlaan 8, Norg, tel. (05928) 28 28, die tevens bereid zijn nadere inlichtingen te geven.

Zij, die de aandacht willen vestigen op mogelijke kandidaten, kunnen zich eveneens, liefst met **curriculum vitae** en lijsten van publikaties van de betrokkenen, tot beide voornoemde hoogleraren wenden.

adverteer in
E S B

3. Analyse van het economisch evenwicht;
4. Econometrische modellen voor de bouwsector;
5. Conjunctuur- en bouwbeleid;
6. Statistische indicatoren van de bouwactiviteit;
7. Analyse van de bouwactiviteit in de conjunctuurcyclus;
8. Bouwbeleid in België;
9. Samenvatting van het onderzoek en besluiten.

Prof. Mr. W. C. L. van der Grinten, Prof. Mr. J. M. M. Maeijer, Mr. S. J. H. Huijben en Mr. A. G. Lubbers: De nieuwe structuur van de grote NV en BV. Kluwer BV, Deventer, 1973, 100 blz., f. 16.

Dit boek bevat voordrachten van de auteurs gehouden tijdens het begin 1972 in Nijmegen georganiseerde congres over het nieuwe vennootschapsrecht. Deze voordrachten waren getiteld:

- Prof. Mr. W.C.L. van der Grinten: De criteria van de toepassing en de voorziene vrijstellingen;
- Prof. Mr. J.M.M. Maeijer: De verdeling van de bevoegdheden tussen de

diverse organen; oligarchische regelingen;

- Mr. S.J.H. Huijben: De positie van de ondernemingsraad in de nieuwe structuur;
- Mr. A.G. Lubbers: De algemene vergadering van aandeelhouders en de benoeming van commissarissen.

Naast de voordrachten is ook een verslag opgenomen van de vragen die op het congres zijn gesteld en de antwoorden daarop.

D. Hobart Houghton: The South African economy. Oxford University Press, Londen, 1973, 297 blz., £ 2.30.

De derde druk van dit boek over de Zuidafrikaanse economie is uitgebreid met een hoofdstuk over de „great boom” van 1961 tot 1970. In het voorwoord schrijft de auteur dat het boek vooral bestemd is voor Zuidafrikaanse lezers, maar ook nuttig kan zijn voor lezers in andere werelddelen die hebben te maken met ontwikkelingsproblemen. Verder is er naar gestreefd het boek af te stemmen op historici en politicologen.

ESB

Mededeling

Internationale arbeidsverdeling

Op donderdagavond, 7 februari a.s., organiseert PANTA REI, Kring van afgestudeerden der NEH, een bijeenkomst in zaal H 4-1 van de Erasmus Universiteit Rotterdam, Burg. Oudlaan 50, over: Naar een optimale internationale arbeidsverdeling? Praktische consequenties en theoretische vragen.

De bijeenkomst die zal aanvangen om 19.30 uur is vrij toegankelijk voor leden en belangstellenden. Korte inleidingen zullen worden gehouden door: Dr. L. B. M. Mennes, lector ontwikkelingsprogrammering aan de Erasmus Universiteit Rotterdam; Drs. P. H. Gommers, coördinator middellange-termijnplanning bij het Centraal Planbureau; Drs. H. A. J. Coppens, wetenschappelijk medewerker ontwikkelings-economie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

gemeente
delft

Binnen de dienst van openbare werken wordt een nieuw stedenbouwkundig plan voor de binnenstad ter vervanging van het huidige Komplan voorbereid door een projectgroep, die uit drie personen zal gaan bestaan. Twee stedenbouwkundige ontwerpers zijn reeds aanwezig. Als derde medewerk(st)er wordt nu gezocht naar een

---

economisch / stedenbouwkundig medewerk(st)er

---

met enige ervaring in de sociaal-economische aspecten van de ruimtelijke ordening, bij voorkeur in stedelijke situaties.

Gedacht wordt aan iemand met academische of vergelijkbare vorming. Ook diegenen, die een andere dan een specifiek stedenbouwkundig opleiding hebben gehad, maar over genoemde ervaring beschikken, worden uitgenodigd om te solliciteren. Een duidelijke belangstelling voor de stedenbouwkundige en vormgevende aspecten van de ruimtelijke ordening is echter een vereiste.

Aanstelling geschiedt in tijdelijke dienst voor de duur van 2 à 3 jaar. De salariëring is afhankelijk van opleiding en ervaring. De gebruikelijke rechtspositieregelingen van de overheid zijn van toepassing.

Sollicitaties kunnen worden gezonden aan burgemeester en wethouders, postbus 78 te Delft.

lo de rijksoverheid vraagt

plv. chef afdeling economisch onderzoek (mnl. / vrl.)

vac. nr. 3-0465/0936

voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat

t.b.v. het Secretariaat van de Commissie Vervoervergunningen te 's-Gravenhage

Deze Commissie is belast met de regeling d.m.v. vergunningverlening van het vervoer van personen en goederen over de weg en te water in Nederland.

Taak: het leveren van een inbreng bij de voorbereiding van het beleid en deelnemen aan de dagelijkse leiding van de afdeling. Het - als chef van het tot de afdeling behorend Bureau Research - verrichten van onderzoeken op het gebied van de vervoerseconomie.

Vereist: doctoraal examen economie; b.v.k. ervaring met vervoerseconomie.

Leeftijd vanaf 35 jaar.

Standplaats: 's-Gravenhage.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, tot max. f 3882,- per maand.

Tel. inlichtingen onder nr. (070) - 24 43 88, toestel 33.

---

beleidsmedewerker (mnl. / vrl.) vac. nr. 3-2522/0936

voor het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk

t.b.v. de in te stellen Onderafdeling Vreemdelingen

Taak: een bijdrage leveren aan beleidsontwikkeling m.b.t. vreemdelingen met name t.a.v. sociaal-economische aspecten; opstellen van nota's, signaleren van nieuwe ontwikkelingen, voorbereiden van en deelnemen aan vergaderingen, maken van verslagen, enz.; opstellen van analyses van kosten en effectiviteit van het gesubsidieerd particulier initiatief.

Vereist: diploma MO Economie of hiermee vergelijkbare opleiding alsmede aanwijsbare sociale belangstelling.

Standplaats: Rijswijk (Z.-H.).

Salaris, afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring, max. f 2532,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie vermelde vacaturenummer (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe en voor elke vacature een afzonderlijke brief) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

De salarissen zijn exclusief 7½% vakantie-uitkering en de salarisverhoging per 1 jan. 1974.